

- затвердити кваліфікаційні вимоги до фахівців з агрострахування і впровадити програму сертифікації;
- впровадити стандартні страхові продукти.

Необхідно продовжувати роботу зі створення відповідної інфраструктури, включаючи створення Агентства з управління ризиками та об'єднання агростраховиків.

Література:

1. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку «Україна фінансова». Режим доступу: <http://ufin.com.ua/analit>.
2. Аграрне страхування України. Режим доступу: <http://agroins.com.ua>.
3. А. Дубровик. Агрострахування – в дію. Щоденна українська газета «День» № 26, вівторок, 15 лютого 2011. Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/303321>.
4. Гутко Л.М. Досвід державної підтримки страхування ризиків сільськогосподарського виробництва / Л.М. Гутко // Економіка АПК : журнал : 2009. - № 10. – С. 147-152.
5. Коваль О.А. Ефективність відносин зі страхового відшкодування збитків і втрат в аграрному секторі економіки України / О.А. Коваль // Агросвіт : журнал. – 2009. - № 6. – С. 43-48.
6. Матвієнко Г.А. Роль державного регулювання в страхуванні аграрних підприємств / Г.А. Матвієнко // Агросвіт : журнал. – 2009. - № 2. – С. 35-39.
7. МФК: Розвиток агрострахування в Україні: аналітична записка. – 2009. – 10 с.

УДК 331.101.262 : 63

ОРГАНІЗАЦІЯ АГРОПРОМИСЛОВОЇ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВ І ТЕРИТОРИЙ

*Борисова І.С., к.е.н.,
Полтавська державна аграрна академія*

Кластери розглядаються як одна з ефективних форм організації взаємодії підприємств різних галузей, об'єднань, наукових установ з метою підвищення конкурентоспроможності продукції, підприємств і регіонів.

Clusters are considered as one of the most effective forms of interaction between enterprises of different industries, associations, academic institutions to increase the competitiveness of products, businesses and regions.

Постановка проблеми. Враховуючи особливості ринкової аграрної економіки, першорядними з яких є приватна власність на землю, майно та результати сільськогосподарського виробництва із використанням переважно колективних форм організації праці та необхідність раціонального використання значних за площами земельних ресурсів з дотриманням екологіч-

них норм, найбільш придатним способом досягнення економічної самодостатності є кластерна організація виробництва і територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кластерного механізму, визначення терміна "кластер", ролі держави у проведенні кластерної політики, ефективної дії кластерів розглянуто у роботах Т. Андерсена, М.П. Войнаренка, Л.С. Маркова, М.Є. Портера, І.В. Піліпенка, С. Соколенка і багатьох інших. Проте, як завжди в науці, такі питання потребують подальшого розвитку, а саме – підвищення конкурентоспроможності української економіки через розвиток конкурентних ринків, підвищення інноваційної активності, прискорений розвиток малого та середнього бізнесу, активізації взаємодії держави, бізнесу та науки.

Постановка завдання. Надати результати аналізу щодо визначення кластера, продемонструвати формування агропромислової кластерної політики і взаємодію бізнес-співтовариства регіональної й муніципальної влади, науково-дослідної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Майкл Портер [138, с. 55] дійшов висновку, що в умовах глобалізації секторальний (галузевий) підхід до організації виробництва та управління втрачає свої позиції й на перший план виходять системи кластерної організації взаємозв'язків фірм і організацій. «Чим більше розвинені кластери в окремій країні, тим вище в цій країні рівень життя населення і конкурентоспроможність компаній». Науковому обґрунтуванню цього шляху національного розвитку економіки відведене значне місце і в трилогії «Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України» [167, с. 244]. Підтвердженням цьому є практичне розгортання перебудови організації виробництва і територій на кластерних засадах в інших країнах, у т.ч. і України [168, с. 251]:

- у Фінляндії й інших країнах Північної Європи опрацьована державна політика вибору, формування і розвитку кластерів;

- у різних штатах США діють комісії по розробці кластерних стратегій і ініціюванню створення кластерів, орієнтованих на інноваційну діяльність;

- Данія розробила уніфікований підхід до міжфірмового співробітництва на засадах кластеризації;

- в Японії на базі технопарків організовані регіональні центри консолідації зусиль уряду, університетів і промисловості для реалізації соціально-економічних проектів кластерного розвитку територій;

- у Словенії реалізована національна програма розвитку кластерів на 1999-2003 роки (ідентифікація потенційних кластерів – 1 рік, розвиток кластерної політики – 1 рік, практична реалізація державної політики – 2,5 роки);

- у Казахстані діє «Казахстанська кластерна ініціатива» з організації конкурсів на розробку регіональних кластерних пілотних проектів (останній конкурс виграв проект Кустанайського молочного кластера);

- у Росії роботи з кластеризації економіки проводяться в різних регіонах. Так у Північно-Західному федеральному окрузі основний напрям їх створення – формування фінансових агропромислових груп, а у Санкт-

Петербурзі створено потужний агропромисловий пул-молочний кластер «Петмол» та ін;

- Європейським Союзом підготовлено меморандум по кластерній політиці;
- в Україні також є позитивний досвід формування кластерів за програмою «Поділля перший» – у Кам'янець-Подільському сформовані кластери: туристичний, харчовий, сільського туризму, а в Хмельницькій області також швейний, будівельний [167, с. 245].

Згідно з Майклом Портером.ю «кластер» – це об'єднання взаємозв'язаних і взаємодоповнюючих підприємств, організацій, установ і зв'язаних з ними за географічною й функціональною ознаками органів державного управління, наукових закладів, різних інфраструктурних складових, працюючих на певній території, з певною метою. В сучасних дослідженнях кластери визначаються як вертикально інтегровані структури, які виробляють високо конкурентну продукцію, використовуючи нереалізований внутрішній потенціал регіону, забезпечуючи зв'язок виробництва з поширенням новітніх технологій, інновацій, передового досвіду.

Така форма існування вимагає глибокої інтеграції з науковими центрами, академічними установами, вищими навчальними закладами, науково-дослідними та дослідно-конструкторськими організаціями. Тобто кластери формуються на основі галузей та тих сфер наукової діяльності, які мають прикладне значення, можуть широко використовуватися у виробництві новітніх, наукомістких продуктів, мають спільну науково-дослідну базу та певний управлінський досвід. У кластерах утворюється унікальне середовище, в якому акумулюються передові для певного регіону, можливо окремої країни, наукові розробки, проводиться пошукова діяльність у галузі виробництва новітніх форм сировинних продуктів, розробки та застосування новітніх біотехнологій, новітніх форм енергетичного забезпечення виробництва тощо. Слід відмітити, що на сучасному етапі об'єднання кластерів здійснюється за принципом економічної вигоди, на неформальній основі.

Деталізуючи це визначення стосовно особливостей ринкової аграрної економіки за умов забезпечення сільського розвитку, можна дати наступні визначення:

- агропромислова кластеризація – концентрація та спеціалізація агропромислового виробництва з формуванням на території замкнутих циклів «виробництво, зберігання, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції» на засадах інтеграції з використанням механізмів корпоратизації та кооперації для одержання учасниками кластерів конкурентоспроможної продукції й підвищення прибутковості;

- соціально-економічна кластеризація – облаштування сільських територій і поселень із сучасними агропромисловою, агросервісною, житловою та культурною зонами (з формуванням агромістечок або інших характерних для території брендів) на засадах економічної самодостатності сталого розвитку.

Тобто потрібно цілеспрямовано формувати територіально-виробничі агропромислові кластери з високим рівнем спеціалізації та концентрації галу-

зей агропромислового виробництва для найповнішого використання природних і просторових переваг сільської території, й на цій економічній базі розбудувати соціально-економічні кластери для створення достойних умов життєдіяльності сільських жителів і формування привабливого обличчя українського села.

Перехід на кластерну організацію розвитку агропромислового виробництва та сільських територій має знайти відображення в аграрній політиці як довгострокове програмне завдання, успішне виконання якого потребує координації зусиль виробничих формувань, інфраструктурних складових соціально-побутового й культурного обслуговування мешканців сільських територій, аграрної науки та освіти органів місцевого самоврядування, регіонального і державного управління, спрямування їх складених коштів на досягнення визначених для кожного агропромислового й соціально-економічного кластера напрямів і пріоритетів. Такого рівня взаємодії в рамках існуючої системи та застосовуваних технологій управління аграрним сектором «зверху – донизу» досягти неможливо. Необхідно перебудувати систему державного й громадського управління агропромисловим виробництвом і соціальною сферою села на засадах децентралізації та розвитку самоврядування.

Кластери можуть охоплювати як невелику (10-15 компаній), так і значну кількість підприємств та структур (6-7 тисяч компаній, як, скажімо, в Індії чи в Китаї), а також можуть формуватися як з крупних, так і у малих фірм різноманітних видах об'єднань і співвідношень. Кластером вважають як географічну концентрацію компаній, що працюють в окремому виді бізнесу, так і конгломерацію великих і малих фірм, частина яких може бути власністю іноземців. Кластери з'являються як в традиційних галузях, так і в high-tech напрямках, як у виробничо-комерційному сегменті або в секторі послуг, так і в соціальних сферах.

Нерідко центром формування кластерів виступають університети або групи науково-дослідницьких структур і проектних установ. Різні кластери мають неоднакову ступінь взаємодії між фірмами, які входять до них. Форми такої взаємодії варіюються від порівняно простих мережевого типу асоціацій, до складних, багаторівневих коопераційно-конкурентних утворень. Формування кластерів можливе як в умовах великомасштабної, так і невеликої за обсягами економіки. Кластери формуються не тільки в умовах промислово розвинутих держав, але і в тих країнах, які ще розвиваються. Вони виникають на національному, регіональному і муніципальному рівнях. В деяких кластерах спостерігається паралельна наявність високих технологій поряд з порівняно невисокого технічного рівня виробництвами і послугами.

Безспірним піонером кластеризації в Україні слід вважати Хмельницьку область. При сприянні Асоціації «Поділля Перший», яка об'єднала в своїх рядах вчених, підприємців, фінансистів та представників адміністрації, вдалося в період з 1997 по 2000 рр. сформувати декілька виробничих кластерів, в т.ч. швейний, будівельний, харчовий, туристичний, продовольчий, і кластер зеленого сільського туризму. Більшість сформованих кластерів функціонує і сьогодні, що є заслугою, в першу чергу, місцевих ентузіастів при епізо-

дичній фінансовій підтримці міжнародних економічних організацій. Специфікою розвитку кластерів Поділля стало те, що центрами об'єднання підприємств у кластери були різні за величиною і географічним розміщенням територіальні центри: обласний – Хмельницький, районний – Кам'янець-Подільський, сільський – с. Гриців Шепетівського району.

Досвід регіону Поділля став важливим полігоном освоєння специфіки і перспектив кластеризації для всіх областей України. Пройде певний час і буде детально вивчатися процес передачі унікального досвіду Хмельницьких кластерних першопрохідників в інші регіони України через численні семінари, робочі візити, соціологічні дослідження та публікації. Позитивні результати обміну досвідом виявили себе досить швидко. Після проведених у 2003-2008 рр. великої кількості семінарів у різних регіонах України, активними організаторами яких були регіональні ТПП, Міжнародна фундація сприяння ринку, Спілка економістів України, Асоціація «Поділля Перший» та інші громадські організації, формування виробничих кластерів активізувалося в більшості регіонів країни. Не виникає сумніву в тому, що за підтримки владних структур підприємці та громадські організації Полтавської області спроможні сформувати ефективні кластерні об'єднання. Кластерні дослідження, які раніше були проведені на Полтавщині, підтверджують перспективність формування кластерів у наступних напрямках:

- агропромислові та харчові кластери – в районах, де склалася сприятлива екологія, налагоджено канали збуту продукції, розвивається фермерство. Найбільші перспективи мають потенційні кластери молокопереробного, м'ясного напрямку, консервної (овочі, фрукти), зернової, олійної продукції. Великий потенціал також мають цукровий та кондитерський кластери;

- будівельні кластери на основі існуючої місцевої сировинної бази, збереженої виробничої інфраструктури та кадрів;

- транспортного машинобудування;

- швейний,

- взуттєвий та текстильний кластери;

- туристично-рекреаційні кластери формуються в районах, які мають чудові історико-архітектурні та природні пам'ятки, сприятливу екологію, унікальну мінеральну воду;

- кластери приладобудування та high-tech технологій мають підстави, формуватись дякуючи наявності потужної виробничої бази колишніх оборонних підприємств та інших об'єднань.

Попри проблеми й труднощі, які переживає Україна в останні роки, процес кластеризації тут залишається досить динамічним, дає надію на успіх. Аналізуючи сценарій процесу кластеризації в Україні за останнє десятиріччя, слід враховувати, що цей важливий компонент соціально-економічного розвитку країни відбувається за рамками Державного бюджету України. В той же час світова практика свідчить про те, що державна підтримка кластерних ініціатив, особливо на стартовому етапі формування кластерів, дає великий економічний ефект і швидко окупність державних ви-

трат. Немає сумніву в тому, що при підтримці влади і належному фінансовому забезпеченні розвиток інноваційних кластерів в Україні набуде нового прискорення.

У число регіонів, що змогли досягти успіхів у формуванні кластерних об'єднань, крім Хмельницької області, слід віднести також АР Крим і Севастополь, Івано-Франківську, Рівненську, Полтавську, Сумську, Харківську, Херсонську, Одеську і Миколаївську області.

Зниження, за даними WEF, рейтингової позиції України з 92 на 104-е місце свідчить про відсутність прогресу у формуванні мобілізуючого інституційного середовища країни. Для подолання подальшого падіння об'єктивною вимогою на сучасному етапі для України є необхідність активізації дій Уряду і регіональних органів влади з метою системного підвищення конкурентоспроможності шляхом стимулювання розвитку нових форм просторової організації виробництва і кооперації між основними діючими функціонерами економіки країни.

Саме об'єднання підприємств і організацій у кластерні системи найкращим чином сприяє зростанню ділової активності підприємницьких структур і подоланню вищеназваних негативних факторів, що гальмують розвиток української економіки. Координація дій і об'єднання зусиль державних органів, освітніх і наукових організацій, малого, середнього і великого бізнесу є запорукою успіху, посилення конкурентоспроможності господарства, підвищення життєвого рівня населення України в умовах жорсткої конкуренції у міжнародному розподілі праці.

Висновки. Переваги кластерного підходу полягають у тому, що він дозволяє комплексно, системно розглядати ситуацію у групі підприємств (навіть коли вони належать до різних галузей), в регіоні й на рівні держави.

1) Кластерний підхід надає можливість використовувати як стратегію розвитку кластеру ініціативи, які пропонуються й реалізуються лідерами бізнесу. Держава при цьому здійснює новий спосіб мікроекономічної політики, що полягає у відношенні до просторових і позапросторових кластерів.

2) Кластерна модель сприяє розвитку "галузевої екології" у зв'язку з отриманням можливостей для повторного використання супутніх продуктів і відходів. Крім того, скорочення відстаней переміщення рослин і тварин у межах кластера значно зменшує ризики поширення серед них захворювань.

3) Створення кластерів сприяє зменшенню безробіття в регіоні, активніше використовує місцеві природні ресурси; створює здоровий соціальний капітал (все здійснюється на взаємній довірі), забезпечує соціальну справедливість.

4) За умов глобалізації суспільства кластеризація залишається фактично єдиним ефективним механізмом досягнення конкурентоспроможності регіональної економіки, здатним протистояти негативному впливу глобальних змін. Крім того, кластери являють собою комбінацію конкуренції та кооперації таким чином, що об'єднання в одних сферах допомагають успішно вести конкурентну боротьбу в інших. Для України це є ідеальним способом розбудови сільського господарства та підтримки його на належному рівні в системі світових господарських відносин.

5) В Україні сформувались об'єктивні умови для позитивних змін у розвитку економіки. Розвиток кластерних ініціатив в Україні вимагає першочергового здійснення наступних кроків:

- терміново розробити й затвердити стратегію підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів на основі формування і розвитку інноваційних кластерних структур;

- забезпечити законодавчу роботу в Україні по формуванню сприятливого для розвитку підприємництва ділового середовища;

- активно сприяти зміцненню співробітництва влади, бізнесу, науки, освіти та громадських організацій в інноваційних мережових структурах;

- забезпечити координацію діяльності міністерств і відомств у формуванні транскордонних, національних і регіональних інноваційних кластерів на період до 2020 року, враховуючи пріоритети національного та загальноєвропейського розвитку;

- забезпечити втілення в Україні системи інноваційних освітніх програм для підготовки і перепідготовки спеціалістів, які беруть участь у розвитку і функціонуванні виробничих мережових структур;

- провести фундаментальні дослідження по визначенню пріоритетів формування в Україні національних і регіональних інноваційних виробничих кластерів;

- рекомендувати обласним державним адміністраціям стимулювати в регіонах системну організацію ділової взаємодії влади з великим, середнім і малим бізнесом на основі формування регіональних промислових кластерів, для чого сформувати експертні групи по розробці регіональних цільових програм кластеризації економіки регіонів на період до 2020 року;

- створити в Україні інформаційно-аналітичну систему з попиту і розповсюдженню інформації про формування і розвиток інноваційних кластерних об'єднань, моніторингу процесу їх розвитку і поширення позитивного досвіду на регіональному і національному рівнях, сприяти створенню Центрів знань; з метою відродження українського села, створення там робочих місць, – сприяти формуванню місцевих і регіональних кластерів АПК з вирощування фруктів, овочів та іншої сільськогосподарської продукції, розвитку кластерів сфери послуг, зеленого туризму.

Література:

1. Будущее экономики – в кластерных формированиях // Деловой вестник. - 2008. - №6. - С. 12-15.

2. Дудкіна К.А. Кластер – світовий досвід економічної політики держави // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – К.:УАДУ, 2003. – Вип.1.– С.491-496.

3. Кропивко М.Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком // Економіка АПК. – 2008. – № 5 (163). – С.55-58.

4. Ляшенко В.И., Кошелева Е.Г., Толмачева А.Ф. Механизмы регулирования развития малого предпринимательства в Украине : Монография. – Донецк: ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2008. – 495 с.

5. Пилипенко И. Кластерная политика в России // Общество и экономика. – 2007. – №8. – С. 28-64.

6. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ. / Под ред. и предисловие В.Д. Щетинина. – М.: Междунар. отношения, 1993. – 896 с.

7. Саблук П.Т., Кропивко М.Ф. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки // Економіка АПК. – 2010. – № 1 (183). – С.3-12.

8. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: В 3-х томах; За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл. - кор. НАН України Б.Є. Квасюка / Т. 3. Конкурентоспроможність української економіки. – К.: Фенікс. 2007. – С. 243-257.

9. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки).- К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

10. <http://ucluster.org/sokolenko/2008/07/innovacijny-klastery-mexanyzm-pid-vyshhennya-konkurentospromozhnosti-regionu>.

УДК 334.758.4:63

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ АГРОХОЛДИНГІВ

*Бунецька Н.В., аспірант,
Полтавська державна аграрна академія*

У статті розглядаються погляди вчених-економістів на трактування категорії “холдинг”. Висвітлено основні переваги та недоліки холдингових формувань. Розглянуто головні засади створення агрохолдингів.

Different views of economists on the meaning of the category "holding" are considered in the article. The main advantages and disadvantages of holding units were stated. A main principles of creating agricultural holdings were considered.

Постановка проблеми. Досвід формування агрохолдингів в аграрно-промисловому виробництві досить невеликий. Особливо більш інтенсивно вони розпочали своє формування 4-5 років тому. Ядром для функціонування агрохолдингів в Україні стали процеси акціонування та приватизації великих державних підприємств. Вступ України до СОТ став рушійним фактором формування аграрно-промислових інтегрованих комплексів, які в ході нелегких функціональних перетворень набули більш гнучких структурних форм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській економічній літературі проблемам створення агрохолдингів, зокрема їх перевагам та недолікам в аграрній сфері, приділяється увага таких провідних вчених, як Ю.Б. Вінслав, В.В. Гончаров, Г. Гутманн, В.Є. Дементьев, Т. Келлер, О.Ю. Мелентьев, П.Т. Саблук, І.А. Храброва, Ю.В. Якутін. Однак існують деякі аспекти, що дані проблеми потребують більш ґрунтовного опрацювання.